

Ortaokul Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Ders ve Çalışma Kitaplarında Türk-Ermeni İlişkileri*

*

Cemal Güven*

* Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Konya - Türkiye

E-Posta: cemalguven@gmail.com

Öz

Türk-Ermeni İlişkileri Ortaokul "Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" dersi programı içerisinde yer alan önemli konulardan birisidir. Bu konunun, Öğretim Programı ile Ders ve Çalışma kitapları içerisinde nasıl ve ne şekilde yer aldığı üzerinde durulmuştur. Ders Kitabı ve Çalışma Kitabı'nda yer alan konu anlatımı, okuma parçaları, görsel malzemeler, Kaynaklar ve sorular incelenmiş mevcut durum ve sorunlar tespit edilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Türk Ermeni İlişkileri, Ermeni Terörü, Azerbaycan, Ortaokul Ders Kitapları,*

** Bu makale, 22-24 Kasım 2013'te Necmettin Erbakan Üniversitesi tarafından Konya'da düzenlenen "Uluslararası Eğitimde Değişim ve Yeni Yönelimler Sempozyumu/International Symposium on Changes and New Trends in Education" da aynı adla sunulmuş bildirinin yeniden ele alınarak düzenlenmiş halidir.*

Turkish-Armenian Relationships in the History of Turkish Revolution and Kemalism Course and Workbooks of Secondary School

*

Abstract

Turkish-Armenian Relationships is one of the key issues included within the curriculum of the “*History of Turkish Revolution and Kemalism*” Course of Secondary School. It is emphasized how and in what way this issue has been included in curriculum and in course and workbooks. Lecturing, reading texts, visual materials, sources and questions included in workbook and textbook have been examined and present situation and problems have been determined and some solutions have been offered.

Key words: *Turkish-Armenian Relationships, Armenian Terror, Azerbaijan, Secondary School Textbooks.*

Giriş

Türk-Ermeni ilişkileri konusu yalnız tarihin değil bugünün ve geleceğin de en önemli meselelerinden birisidir. Zorunlu eğitimin 6287 numaralı Kanun ile 2012-2013 eğitim öğretim yılında on iki yıl olduğu ülkemizde millî tarih terbiyesi ve bilinci çerçevesinde Türk devlet ve millet bekasını doğrudan ilgilendiren konu hakkında öğrencilerin iyi yetiştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Türk-Ermeni ilişkilerine dair konular “8. sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” dersi içeriğinde geçmektedir.¹ Bu çalışmada bu dersin Öğretim Programı ile 2013-2014 eğitim öğretim yılında Türkiye genelinde okutulan Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı değerlendirilmiştir.

İncelenen Öğretim Programı ile Ders ve Çalışma Kitabı şunlardır:

Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Programı. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Ürküt, M. (2013). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8 Ders Kitabı (Editör: Sevtap Gamsız). İstanbul: Netbil Basım ve Yayıncılık A.Ş.

Ürküt, M. (2013). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8 Öğrenci Çalışma Kitabı (Editör: Sevtap Gamsız). İstanbul: Netbil Basım ve Yayıncılık A.Ş.

Belirtilen Ders Kitabı, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu’nun 21.09. 2012 gün ve 170 sayılı Kurul Kararı ile 2013-2014 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Bu Ders Kitabı’nın Öğrenci Çalışma Kitabı da bulunmaktadır. Ancak Öğretmen Kılavuz Kitabı bulunmamaktadır.

Araştırma konusunun değerlendirilmesinde esas alınan ve temel ölçütleri içeren kaynaklar şunlardır:

“Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği”, Resmî Gazete, 12 Eylül 2012, Sayı: 28409;

¹ İlkokul ve Ortaokul Ders Programında Sosyal Bilgiler dersi yer almaktadır. 2013-2014 eğitim öğretim yılında okutulan 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı ile Ders ve Öğrenci Çalışma kitaplarında Türk-Ermeni ilişkilerine dair bir içerik bulunmamaktadır.

“Ders Kitaplarının İncelenmesinde, Değerlendirmeye Esas Olacak Olan Kriterler”, 14.01.2013, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı;

“İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi (8.Sınıf) Taslak Ders Kitaplarını İnceleme, Değerlendirme Ölçütleri ve Puantajı”.

I. Öğretim Programı’ndaki Türk-Ermeni İlişkileriyle İlgili İçeriğin Değerlendirilmesi

2013-2014 eğitim öğretim yılında uygulamada olan *“Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Programı”* 23.02.2006 tarihinde kabul edilen ve hala ilk hali ile uygulamada olan programdır. Halbuki 2010’da alınan bir kararla bu ders haftalık üçer saatten, ikişer saate düşürülmüştür. Toplam 80 kazanımın aynı kalması karşısında ders saatlerinin azaltılması beraberinde konu içeriklerinin layığıyla işlenilebilmesi ve yetiştirilebilmesiyle ilgili sıkıntıları getirmektedir. Öğretim Programı’nun bütününe yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

Araştırma konusu ile ilgili olarak, Öğretim Programında yer alan;

“8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Öğretim Programının Uygulanması İle ilgili Açıklamalar” başlıklı kısmının 15. maddesinde şu ifadeler yer almaktadır: *“Öğretmen, güncellik ilkesi gereği Ermeni iddialarını ele almalı, bu iddiaların tarihî gerçeklerle bağdaşmayan iddialar olduğunu açıklamalıdır.”*

Öğretim Programında, *“Atatürk’ten Sonra Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası”* başlıklı 7. Ünite’de Türk- Ermeni İlişkileri ile ilgili kazanım ile Etkinlik Örnekleri ve Açıklamalar kısmı şu şekilde geçmektedir:

Kazanımlar: *“Bu ünite sonunda öğrenciler;” ... “7- Türkiye Cumhuriyeti’nin temel niteliklerine yönelik iç ve dış tehditlere karşı korunması konusunda duyarlı olur”*.

Etkinlik Örnekleri: (Sınıf-okul içi etkinlik) *“ ‘Ermeni Sorunu’ (Ermeni Sorunu ile ilgili belgesel film izlenir.) (7. kazanım)”*

Açıklamalar: *“[!] (Uyarı) Türk-Ermeni ilişkilerinin tarihsel gelişimi, 1915 Olayları ve bu olaylara ilişkin Ermeni iddiaları, terörizm, misyonerlik faaliyetleri, irtica, bölücülük konuları ele alınacaktır. (7. kazanım)”*

Bu içerikten sonra Öğretim Programı, araştırma konusu açısından değerlendirilecek olursa şunlar söylenebilir:

Burada görüldüğü üzere, “Türk-Ermeni İlişkileri” ne dair doğrudan doğruya bir kazanım yoktur. “Etkinlik Örnekleri” ve “Açıklamalar” kısmı incelendiğinde ise yukarıda verilen kazanımın Ermeni meselesiyle de ilgili kılındığı görülmektedir. Programda “Etkinlik Örnekleri” ve “Açıklamalar” kısmında yazılan detaylı ifadelerle bu kazanımın ilkin Ermeni meselesi ile ilişkilendirilmesi önemli ve değerlidir. Zira Öğretim Programı’nda yer alan kazanımlarda Türk Ermeni ilişkilerine dair ifadelerin geçtiği yegane yerdir.

Öğretim Programında verilen bu içerikle beraber, diğer bölümde de görüleceği üzere Ders Kitabı içeriğinin hemen her ünitesinin ilgili kısımlarında Türk-Ermeni ilişkilerinin detayları yer almaktadır.

Öğretim Programı’nda sınıf-okul içi etkinlikte Ermeni sorunu ile ilgili belgesel film izlenmesinin istenmesi çok değer taşımaktadır. Kaliteli hazırlanmış belgeseller bulunmakla birlikte, ortaokul öğrencilerinin seviyesine uygun belgesel filmler hazırlanmasının da gerekli olduğunu ifade etmeliyiz. Azerbaycan/Dağlık Karabağ’daki Ermeni işgal ve mezalimi ile ilgili belgesel filmler de izletilmelidir. Eğitim Bilişim Ağı’nda Ermeni meselesi ile ilgili belgesel film bulunmamaktadır. Bugünkü bilişim çağında istenilen her belgesel filme web ortamında ulaşımın kolay olduğu düşünülürse önemli bir eksiklik olmadığı da söylenebilir. Bununla birlikte en azından Eğitim Bilişim Ağı’nda izlenmesi gerekli olan belgesel filmler önerilmelidir.

Yukarıda verilen açıklamalar kısmı araştırma konusuyla ilgili olarak değerlendirilecek olursa, 8. sınıf öğrencilerine *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde*, Ermeni iddialarından önce, tarihî gerçekler ifade edilmelidir. Eğer Türk-Ermeni ilişkileri ve Ermeni meselesi öğrenci seviyelerine uygun tutarlı ve doyurucu şekilde ders kitaplarında yer alır ve öğretilenler zaten öğrenciler Ermeni iddialarına karşı bilgi ve doğru tavır ile donanmış bir hale geleceklerdir. Şayet Ermeni iddiaları ön plana alırsa, iddiaların çarpıtmalardan ve iftirallardan öte bir şey olmadığı devamlı anlatılmak durumunda kalınacak, psikolojik baskı altında hep savunma yapılan bir konumda olunacaktır.

Belirtilen kazanım ve açıklamalardan yola çıkarak ders kitaplarında Azerbaycan- Ermenistan ilişkilerine de yer verilmesi gerekmektedir ve bu büyük değer taşımaktadır. Zira yakın dönemde yaşanan ve devam eden Dağlık Karabağ bölgesinin işgaliyle birlikte Hocalı Katliamı’nun

öğretilmesi sayesinde, Türkiye coğrafyasında yaşanan hadiselerin Azerbaycan coğrafyasında yaşananlarla benzer nitelikte olduğu anlaşılacaktır. Bu durumda ders kitaplarında Ermeni iddialarına ise en son yer vermek gerektiğini düşünmekteyiz.

II. Ders ve Çalışma Kitabındaki Türk-Ermeni İlişkileriyle İlgili İçeriğin Değerlendirilmesi

Bu bölümde 2013-2014 eğitim öğretim yılında Türkiye genelinde okutulan *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 8 Ders ve Çalışma Kitabı* değerlendirilecektir.

Bu kapsamda, 8. sınıf *T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük* dersi Öğretim Programı ile Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı'ndaki tüm içerik taranmıştır. Buna göre Türk-Ermeni ilişkilerine dair verilen konu içeriklerinde şu anahtar kelimeler tespit edilmiştir:

Ermeni/ler; Ermenistan; Ermeni meselesi/ isyanları; Ermeni terör örgütleri/ Hınçak, Taşnak, Asala; Ermeni zulmü/işkencesi/terörü; Tehcir, Sevk ve İskân; Karabağ Meselesi/İşgali ve Türk-Ermeni ilişkileri.

Yukarıda verilen bu ifadelerin geçtiği Öğretim Programı ile Ders ve Çalışma Kitabı'ndaki tüm konular değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Ders Kitabı toplam 224 sayfadan ve 7 üniteden oluşmaktadır. En az bir kelime ile de geçse konu ile ilgili içeriğin verildiği toplam ünite sayısı 6, sayfa sayısı ise 27'dir. Bu da toplam sayfa sayısının % 8,3'üne tekabül etmektedir. Bu durum göz önüne alındığında Türk-Ermeni ilişkilerine dair konuların önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Ders Kitabı'nda Üniteler ve konu başlıkları şöyledir:

1. Ünite- Bir Kahraman Doğuyor

- Çağdaş Kent: Selanik (DK: s.11)

2. Ünite - Millî Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler

- Üniteye Hazırlık (soru 1) (DK: s.23)
- Bağımsızlığa Giden Yol (DK: s.30)
- Harita: Mondros Ateşkes Anlaşması'na göre işgal edilen bölgeler (DK: s.31)
- Hınçak ve Taşnak Komitesi (DK: s.33)

- Harita: Zararlı cemiyetlerin faaliyet alanları (Hınçak ve Taşnak Cemiyeti) (DK: s.34)
- Kilikyalılar Cemiyeti (DK: s.34)
- Şark Vilayetleri Müdafaayihukukumilliyeye Cemiyeti (Doğu Anadolu Haklarını Savunma Derneği) (DK: s.35)
- Harita: Yararlı cemiyetlerin faaliyet alanları (DK: s.35)
- Harita: Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele sırasında İstanbul'dan Ankara'ya kadar izlediği yol (Kars ve Gümrü Ermeni işgalinde gösterilmektedir) (DK: s.36)
- Büyük Millet Meclisine Karşı Çıkarılan Ayaklanmalar (DK: s.47)
- Ölü Doğan Antlaşma: Sevr (DK: s.48-49)
- Harita: Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılması (DK: s.49)

3. Ünite- "Ya İstiklal Ya Ölüm!"

- Doğu ve Güney Cepheleri (DK: s.54-55)
- Milletin Gücü (DK: s.55)
- Maraş (Anlatım ve Resim) (DK: s.56)
- Sütçü İmam (Okuma Parçası ve Resim) (DK: s.56)
- Urfa (Anlatım, Bilgi Kutusu, Resim) (DK: s.57)
- Antep (Anlatım, Telgraf, Resim) (DK: s.58)
- Adana (DK: s.58)
- İtilaf Devletleri'nin Londra Konferansı'nı Düzenleme Gerekçeleri (DK: s.61)
- Moskova Antlaşması (DK: s.63)
- Sakarya Meydan Savaşı'ndan Sonraki Gelişmeler (DK: s.71)
- Zafere Nasıl Ulaştık (DK: s.74-75)
- Ünite Değerlendirmesi (1 Test sorusu) (DK: s.77)

4. Ünite- Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar

- Sevr Antlaşması'nın bazı maddeleri- Lozan Barış Antlaşması'nın bazı maddeleri (DK: s.82)
- Harita: Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılması (DK: s.83)

5. Ünite- Atatürkçülük

- Atatürkçü Düşünce Sisteminin Oluşumu (DK: s.133-134)

7. Ünite- Atatürk'ten Sonra Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası

- Türk-Ermeni İlişkileri (DK: s.201-202)
- SSCB'den Sonraki Gelişmeler (DK: s.202-204)

Ders Kitabı'nda yukarıda verilen konu başlıkları altında Türk-Ermeni ilişkileri konusu aşağıda verilen içerik ile verilmiştir.

Mondros Ateşkes Antlaşması'nda Ermeni Meselesi; Doğu Anadolu'nun Ermenilere verilmesi tehdidi; Ermeni Ayaklanmaları; Sevr Antlaşması'na göre Ermenistan'a ayrılacak bölge; Doğu Cephesi; Gümrü Barış Antlaşması; Maraş, Urfa, Antep ve Adana'da Ermeni mezalimi, Kars Antlaşması; Lozan Barış Antlaşması. Bunların yanı sıra Türk-Ermeni ilişkileriyle ilgili konu bütün olarak 7. Ünite'de işlenmektedir. "*Türk Ermeni İlişkileri*" başlıklı konu içeriğinde; 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ile başlayan süreçte Ermeni meselesi; I. Dünya Savaşı'nda Ermeni meselesi ile tehcir (Sevk ve İskân) Kanunu ve uygulaması; Atatürk'ün Ermeni iddialarının dayanaktan yoksun olduğuna dair ifadelerinden bir alıntı; Asala terörüyle diplomat ve çalışanlarımızın şehit edilmesi; SSCB'den Sonraki Gelişmeler- Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Karabağ meselesi ve bölgenin Ermenistan tarafından işgali.

II. I. Türk-Ermeni ilişkileriyle ilgili görsel tasarımın ve içeriğin değerlendirilmesi

İncelenen Ders ve Çalışma Kitabı'nda, genel olarak sayfa düzeni ve görsel tasarım öğrencilerin dikkat ve ilgisini çekecek niteliktedir. Ders Kitabı'nda yazılar 10 punto ile yazılmıştır. Ancak bir sayfada 45 ila 48 satırın bulunması sayfa kenar ve sayfa içi boşlukların dar olması kitabın kullanım rahatlığını bozmaktadır. Ders ve Çalışma kitabında sayfa kenarları renklendirilmemiştir. Her üniteye sayfa kenarları farklı renklerde verilmiş olsaydı kullanımı daha kolaylaştırıcaktı.

Görsellerin ve metin içeriklerinin bilimsel kriterler çerçevesinde, hukuka ve etik ilkelere uygun olması temel ilkedir. Bunun esaslarının neler olduğu giriş kısmında belirtilen ve bu çalışmada da esas alınan kaynakların içeriğinde bütün detaylarıyla yer almaktadır (Yönetmelik; Kriterler; Puantaj).

II. I. I. Haritalar

Harita kullanımı tarih öğretiminin en önemli araçlarından birisidir. İncelenen Ders Kitabı'nda konuyla doğrudan ya da dolaylı alakalı olarak 5 harita verilmiştir (DK: s.31,34,35,49,83). Bu haritalar şu açıklama başlıklarıyla verilmektedir: “*Mondros Ateşkes Anlaşması'na göre işgal edilen bölgeler*” (DK: s.31), “*Zararlı cemiyetlerin faaliyet alanları*” (DK: s.34), “*Yararlı cemiyetlerin faaliyet alanları*” (DK: s.35), “*Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılması*” (DK: s.49, 83).

Haritaların üzerinde ölçeğin belirtilmesi yerinde olmuştur. Baskı kalitesi iyi, renklendirmeleri canlı ve uyumludur. Ancak haritaların hiçbirinde alındığı kaynak belirtilmemiştir. Geçerli bir kaynağa atıf yapılmamış olması da haritaların güvenilirliğine zarar vermektedir.

“*Sevr Antlaşması'na göre Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılması*” (DK: s.49,83) başlığıyla iki ayrı konuda (Sevr; Lozan) verilen harita hemen hemen birbirinin aynıdır. Burada tekrara düşüldüğü görülmektedir. Ancak ikinci verilen haritanın renklendirmesi farklı ve baskı kalitesi daha yüksektir.

Burada bahsedilmesi gereken bir diğer husus da gerek bu Ders Kitabı'nda verilen ve gerekse diğer ders kitaplarında benzerleri bulunan Sevr Antlaşması ile ilgili haritalar -doğru ifadelerle açıklama başlıkları verilmediği takdirde- bütünü doğru olarak yansıtmamaktadır. İncelenen Ders Kitabı'ndaki açıklama da bütünü doğru olarak yansıtmamaktadır. Zira Sevr Antlaşması – Bir hukuki geçerliliği olmayıp proje olarak kalsa da- sadece Misâk-ı Millî sınırlarını kapsamamaktadır. Bu sınırların dışında, Yunanistan, Suriye, Elcezire (Mezopotamya/Irak), Filistin; Hicaz; Mısır, Sudan, Kıbrıs; Fas, Tunus; Bingazi (Libya) ve Ege Adaları'nı da kapsayan ve 433 maddeden müteşekkil geniş bir içeriği olan antlaşmadır.² Bu Antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin ve tarihî coğrafyasının bütünüyle tasfiyesi söz konusudur. Bu durum gözönüne alındığında verilen haritalar ve açıklamaları ya eksiktir ya da birbiriyle tutarsızdır. Genelde yapılan ve incelenen Ders Kitabı'nda da aynısı olan hata genelde şöyle yapılmaktadır: Bir Türkiye haritası çizilmekte ve üzerine hemen hemen Misâk-ı Millî sınırları -Batı Trakya ve Batum hariç- üzerinden Osmanlı

² *Sevr Antlaşması'nın tam metni için bkz. (Erim, 1953: C.I, s.525-691).*

Devletî'nin Sevr'e göre paylaşılması şeklinde takdim edilmektedir. Oysa Sevr ile taksim edilen ve pekçok haklardan vazgeçilen Osmanlı Devleti coğrafyası bundan ibaret değildir. Belirtilen yanlış aktarımın sonucu bugün Sevr Antlaşması ve sonuçları layıkıyla kavranılmamaktadır. Haritalarda olduğu gibi antlaşma maddelerinin içerikleri, maddeler halinde yazıldığında da benzer eksiklikler görülmektedir. Yani sadece bugünkü Türkiye coğrafyası baz alınarak maddeler verilmektedir. İncelenen Ders Kitabı'nda da aynı durum sözkonusudur. Örnek olması bakımından Ders Kitabı'nda verilen haritalardan birisi şöyledir (DK: s.83):

II. I. II. Resim ve fotoğraflar

Resimler; öğrencilerin yaratıcı ve eleştirel düşünme, problem çözme, empati kurma ve ifade becerilerini geliştirmek amacıyla kullanılabilir (Küçükahmet, 2011: s.113).

Konunun ele alınışında Ders Kitabı'nda kullanılan resim ve fotoğraflar önemlidir. Sayıca yeterli olarak da görülebilir ancak resimlerin baskı kalitesi oldukça düşüktür. Resimlerin üzerindeki yazılar okunamamaktadır. Muhtemelen webden kopyalanıp yapıştırılmıştır. Resim ve fotoğrafların bazılarında alınan kaynak belirtilmemiştir. Baskı kalitesinin yüksek ve bir kaynaktan iktibas edilmiş ise atıfların yapılmış olması gerekmektedir.

Ders Kitabı'nda verilen resim ve fotoğraflar şöyledir:

Sütçü İmam'ın Uzunoluk Çarşısı'nda Fransızlara karşı sığıdığı kurşunu anlatan temsili tablo

(www.kahramanmaras.pol.tr)

(DK: s.56)

Sütçü İmam'ın Anıt Mezarı-Kahramanmaraş

(DK: s.56)

Kurtuluş Şehitleri Anıtı (Şanlıurfa-1987)

(DK: s.57)

Şahin Bey adına dikilen anıt (Gaziantep)

(DK: s.58)

II. I. III. Gazeteler

Gazeteler ders kitapları yazımında sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Gazeteler, haber ve bilgiye ulaşmada, araştırma, düşünme ve tartışma becerilerinin geliştirilmesinde önemli kaynaklardır. İncelenen Ders ve Çalışma Kitabı'nda konu ile ilgili olarak dört gazete haberi kullanılmıştır.

7. Ünite'de yer alan *Türk-Ermeni İlişkileri* başlıklı konuda, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrası ile I. Dünya Savaşı dönemi Ermeni meselesi

konuları verilmektedir. Ancak bu bilgilerin yanında 9 Haziran 1977 tarihli “*Kahpece bir saldırı*” başlıklı bir gazete haberi verilmektedir (DK: s.201). Konu ile uyum sağlamamaktadır. Bu haber bir ileri sayfada verilen konular içeriğine uygundur. Dolayısıyla orada verilmesi gerekirdi.

Yukarıda verilen konu başlığı altında ayrıca Ermeni törör örgütlerinin şehit ettiği Türk diplomat ve çalışanları hakkında verilen bilgileri destekler mahiyette iki gazete haberinin daha küpürü yer almaktadır (DK:202).

Ders Kitabı’nda üç, Çalışma Kitabı’nda bir gazete haberi verilmiştir. Bunların hiçbirisinde atıf bulunmamaktadır. Kaynakça kısmı bulunan Ders Kitabı incelendiğinde de hangi gazetelerin olduğu anlaşılamamaktadır. Kaynakça kısmında açık bir şekilde verilmesi gerekirdi. Gazete haberlerinin verilmesiyle konunun anlaşılmasına ciddi katkı sağladığı söylenebilir. Bu haber içeriklerinin ders öğretmeni tarafından öğrencilere açıklayıcı bilgilerle sunulması oldukça önem arz etmektedir.

Ders Kitabı’nda konu ile ilgili verilen gazete haberleri şöyledir:

 <p>9 Haziran 1977 tarihli bir gazete haberi (DK: s.201)</p>	 <p>8 Ağustos 1982 tarihli bir gazete haberi (DK: s.202)</p>
 <p>28 Ağustos 1982 tarihli bir gazete haberi (DK: s.202)</p>	 <p>08.08.1982 tarihli bir gazete haberi (ÇK: s.114)</p>

III. Ders Kitabı'ndaki Kaynak/Kaynakça Değerlendirilmesi

Bir eser incelemesinde ilk bakılan ve göze çarpan kısımlardan biri kaynakça kısmıdır. Yapılan atıfların bilimsel kriterlere uygun ve doğru kaynaklara yapılması büyük önem arz etmektedir.

Ders Kitabı'nda araştırma konusuyla ilgili olarak yazılı ve görsel içerikte yapılan özellikle web tabanlı atıflar incelendiğinde bilimsel etikle bağdaşmayan çok büyük sıkıntıların olduğu görülmektedir.

Konu işlenişinde Asala terörüne dair verilen gazetelerin tarihleri verilmiş ancak isimleri verilmemiştir. Kaynakça kısmında gazetelerin sadece isimleri verilmiş ancak bunların konu içinde geçen hangi gazeteye ait olduğuna dair bir eşleştirme yapabilmek mümkün değildir.

“Kaynakçada yer verilen web siteleri resmî ve kamu denetiminde olan kurumlara ait olmalıdır.” (Puantaj: s.2) ifadesi ders kitaplarını hazırlama kriterleri arasında yer almaktadır. Buradan anlaşılması lazım gelen husus, resmî ve kamu denetiminde olan kurumlara ait kurumsal bilgilerin kullanılabilirdir. Belirtilen şekilde pek çok web sitesinde Atatürk veya tarih ile ilgili bilgilerin verildiği bir kısım bulunabilir, buradaki bilgiler ne kadar doğru olursa olsun atıf yapılmasının uygun olmayacağı ortadadır. Temel bir kaynaktan kontrol etmeden bu bilgilerin doğruluğundan nasıl emin olunabilecektir.

Ders Kitabı'nda Sevr ve Lozan Antlaşması'nın maddelerinin, Bursa İl Sağlık Müdürlüğü web sitesine; diğer bir konu da yine Sevr Antlaşması'nın maddelerinin, Başkent Üniversitesi'nin mail forumunda yüklü bulunan 16 sayfadan oluşan ve hiçbir atfı olmayan rastgele hazırlanmış bir slayttan verilmiş olması hayret verici niteliktedir. Gerçi Ders Kitabı'nda bahsedilen konuya dair verilen bilgiler yanlış değildir ancak yapılan atıflar güvenilirliği ciddi olarak zedelemektedir. Ders kitaplarından derlenip, yapılan atıfların da web üzerinden bulunduğu ve durumun böylece kurtarılarak geçiştirildiği kanaati uyandırmaktadır. Aşağıdaki madde incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır.

“MADDE 34 – (1) Taslak ders kitabının hazırlanmasında yararlanılan kaynaklar kaynakçada belirtilir. Başka bir ders kitabından alıntı yapılamaz ve bir ders kitabı diğerine kaynak gösterilemez. Bu hükme aykırı bir durumun tespiti ve bu tespitin Kurulca yerinde bulunması hâlinde taslak ders kitabı, ilgili hizmet birimi veya yayınevine iade edilir. Yayınevi iade edilen taslak ders kitabının ait

olduğu alanın ilgili kitap seviyesinde bir yıl süreyle ders kitabı başvurusunda bulunamaz. Alıntılarla ilgili doğabilecek ihtilaflardan ilgili kişi, hizmet birimi veya yayınevi sorumludur.” (Yönetmelik: s.15).

Ders Kitabı’nda incelenen konuya dair metin ve görsel içerikte yapılan atıflar şöyledir:

bsm.gov.tr	: Bursa İl Sağlık Müdürlüğü
kulturturizm.gov.tr	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
kahramanmaras.pol.tr	: Kahramanmaraş Emniyet Müdürlüğü
kahramanmaras.bel.tr	: Kahramanmaraş Belediyesi
mail.baskent.edu.tr	: Başkent Üniversitesi

Atıf yapılan web kaynakları şöyledir:³

Ünite/s.	Konu	Atıf	Kaynakça
II 49	Sevr Antlaşması Mad- deleri	kulturturizm.gov.tr (Düzenlenmiştir)	Yok
III 54	Gümrü Barış Ant- laşması’nın Bazı Mad- deleri	www.bsm.gov.tr	Yok
III 56	Sütçü İmam’ın Uz- unluk Çarşısı’nda Fransızlara karşı sıktığı kurşunu an- latan temsili tablo	kahramanmaras.pol.tr	http://www.kahraman maras.pol.tr/km/in- dex.php?page=ic- erik&id=110 (web’de bulunamadı)
III 56	Sütçü İmam (Okuma Parçası)	kahramanmaras.bel.tr (Düzenlenmiştir)	http://www.kahraman maras.bel.tr/kent- hakkında/sutcu- imam.html
IV/ 82	Sevr ile Lozan Ant- laşması’nın Bazı Mad- delerinin Değer- lendirilmesi	mail.baskent.edu.tr (Sevr) www.bsm.gov.tr (Lozan)	“mail.baskent.edu.tr/~2 0494448/sunu5.ppt (Sevr Antlaşması ile ilgili 16 slayttan oluşan bir ppt dosyası yükleni- yor)

³ Web tabanlı atıflar, yazım sürecinde (Ekim-Kasım 2013) incelenmekle birlikte son kez 20 Kasım 2013 tarihinde kontrol edilmiştir. Atıfta olup webde bulunamayanlar tablo içerisinde belirtilmiştir.

			www.bsm.gov.tr/sunu/docs/Egitim_aday_Ataturk.pp” (web’de bulunamadı)
--	--	--	---

Atıf yapılan kitaplar şöyledir:

Ünite Sayfa	Konu	Atıf	Kaynakça
III 54	Iğdır Şehit Türkler Soykırım Anıtı (Resim)	Cafer Gayisi-1999	Yok
III 54	Mustafa Kemal’in Ermeni meselesi ile ilgili sözlerini okuyalım	Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Nutuk, s.332	Korkmaz, Zeynep, Nutuk, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000
VII 202	Atatürk, 17 Ocak 1921 tarihinde Ermeni meselesi hakkında aşağıdaki sözleri söylemiştir	Arı İnan, Düşünceleriyle Atatürk, s. 223 (Düzenlenmiştir)	-İnan, Arı, Düşünceleriyle Atatürk, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983 -İnan, Arı, Düşünceleriyle Atatürk, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1999 (İki ayrı baskı tarihli mükerrer olarak verilmiş)

Antlaşma maddeleri ile konuya dair görsel ve metin içeriklerinin oluşturulmasında alanyazımdan istifade edilmediği veya bu ders kitabını yazacak yeterli bilgi ve beceriye sahip olunmadığı ya da gerekli ve yeterli zaman ayrılmayıp ve lazım gelen emeğin sarf edilmediği kanaati uyandırmaktadır.

Ders Kitabı'nda Ermeni meselesine dair Atatürk'ün açıklamalarını içeren iki ayrı metne yer verilmiştir. Bunların birincisinde Nutuk'a atıf yapılmıştır. Diğeri ise Arı İnan'ın yukarıda belirtilen eseridir. Atıf yapılan kaynaklar önemli ve yeterli olmakla birlikte, Nutuk'un dışında Atatürk'ün açıklama ve yazışmalarıyla ilgili olarak "*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*" ile "*Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*" başlıca kaynak olarak kullanılmalıdır.

Ders Kitabı'nın kaynakça kısmı incelendiğinde verilen kaynakların çok eksik olduğu, çoğunluğunu web kaynaklarının oluşturduğu göze çarpmaktadır. İncelenen konu içeriğiyle ilgili olarak verilen kaynaklar yukarıda incelenmiştir. Aynı durum burada da sözkonusudur. Dikkat çeken husus ise Ermeni meselesine dair alanyazımdan hiç istifade edilmemiştir.

IV. Kronoloji'nin Değerlendirilmesi

Ders kitaplarının Ekler kısmında yer alan "*Kronolojide hata olmamalı*" dır (Puantaj; s.1).

Ancak incelemeye esas olan Ders Kitabı'nda, "*Sevk ve İskân Kanununun Çıkarılması*" "*27 Nisan 1915*" olarak verilmektedir (DK: s.217). Doğrusu 27 Mayıs 1915 olmalıdır.

V. Etkinlikler, Ölçme ve Değerlendirme ile ilgili İçeriğin Değerlendirilmesi

Öğretim Programı'nda verilen etkinlik örneklerinden "*Ermeni Sorunu ile ilgili belgesel film izlenir*", ifadeleri kapsamında Türk-Ermeni meselesine dair Atatürk Araştırma Merkezi'nin hazırlamış olduğu belgesel başta olmak üzere benzer belgeseller ile Karabağ Meselesine dair Ermenistan'ın Azerbaycan'da yaptığı terör faaliyetleri ve Dağlık Karabağ bölgesini işgal ve mezalimine dair öğrenci seviyelerine uygun olan kısımlarının kısa da olsa izletilmesi önemlidir. Tarihte yaşanan hadiselerin benzer biçimlerinin bugün dost ve kardeş ülke olan Azerbaycan topraklarında yaşanmış ve yaşanıyor olmasının öğretilmesi, meselenin büyüklüğünün anlaşılmasına ve yeni nesillerin bu konuda bilinçli olmasına katkı sağlayacaktır. Böylelikle farkında olmadan Ermeni propagandalarına alet olan ya da devamlı

surette eziklik psikolojisi ile hep iftiralara cevap vermeye çalışılan durumdan kurtulunacaktır.

Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından Türk- Ermeni ve Azerbaycan-Ermeni İlişkilerine dair belgeseller hazırlatılmalı, istifadeye sunulmalıdır. Belirtilen Genel Müdürlüğün web sitesinde yer alan “*İnternet Radyo-TV*” ve “*Eğitim Medyası*” bölümünde konuya dair belgesel bulunmamaktadır. Türk; Azerbaycan- Ermeni İlişkilerine dair görsel ve videoların kullanılması konunun öğretiminde ne derece etkili olacağı ortadadır. Belirtilen birimlerin konuya dair materyalleri öğretmenlerin ve öğrencilerin istifadesine sunması içeriğin öğrenci seviyelerine uygunluğu ve öğretmeni bazen materyal seçiminde sıkıntıdan kurtarması bakımından büyük değer taşımaktadır.

Çalışma Kitabı’nda, Doğu Cephesi Komutanı, Gümrü, Sevr ve Lozan Antlaşması karşılaştırılması ve Asala terörünün araştırması hakkında soru ve etkinlikler bulunmaktadır. Her kazanıma en az bir soru bulunması bakımından yeterli olduğu görülmektedir.

Ders Kitabı’nda da 2. Ünite’de “*Üniteye Hazırlık*”ta tehcir kavramının araştırılması ile 3. Ünite’nin “*Ünite Değerlendirmesi*”nde Gümrü Antlaşması’na dair bir test sorusu yer almaktadır (DK: s.23,77). 7. Ünite’de konu ile alakalı soruların bulunmayışı bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Zira Türk-Ermeni İlişkileri ile dolaylı da olsa kazanımın olduğu ünite budur.

Sonuç

Türk-Ermeni İlişkileri konusu, temel eğitimde ilk kez 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük dersi içeriğinde yer almaktadır. Bu bakımından Öğretim Programı kazanımları ve ders kitaplarına konunun doğru ve layık bir biçimde aktarımı büyük değer taşımaktadır. Bu çalışmada ele alınan konu değerlendirildiğinde, Ders Kitabı’nda Öğretim Programı’nın ön gördüğü hedeflere ulaşan bilgi içeriğiyle ve öğrencilerin seviyelerine uygun yeterlikte verildiği söylenebilir. Kronoloji kısmı dışında bilgi hatası bulunmamaktadır. Elbette muhtevanın genişletilmesi mümkündür. Özellikle konuların takdiminde başlıkların yeniden gözden geçirilmesi ve alt başlıkların da konulması anlaşılabilirliği daha da artıracaktır.

Ders Kitabı'nda yapılan web tabanlı atıflar incelendiğinde güvenilirliği ciddi olarak zedeleyici durumlar tespit edilmiştir. İvedi olarak bunların yeniden ele alınarak düzenlenmesi ve doğru kaynak atıflarının yapılması gerekmektedir. Ders kitaplarında web sitelerinin kaynak olarak kullanılması tamamen önlenmelidir. Kullanılmak zorunda kalırsa da Türk Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi vb. web sitelerine atıf yapılmalıdır. Ayrıca konu içeriğinin yazımında alan-yazımdan faydalanılmadığı da görülmektedir.

Türk-Ermeni ve Azerbaycan-Ermeni ilişkilerine dair belgeseller hazırlatılmalı ve mevcut olanlarla birlikte istifadeye sunulmalı veya gerekli incelemelerden sonra en azından isim olarak tavsiye edilmelidir.

Konu işlenişinde ders ve çalışma kitabında kullanılan, harita, resim, fotoğraf ve gazeteler gibi görsel malzemelerin konunun anlaşılabilirliğine ciddi katkı sağladığı görülmektedir. Ancak baskı kalitesinin artırılması ve kaynak atıflarının bilimsel kriterlere uygun olması gerekmektedir.

Metin ve görseller içeriğinde nefret, kin, düşmanlık ve ayrımcılık ile ilgili bir problem göze çarpmamaktadır. Bununla ilgili olarak ders kitaplarında zaman zaman arındırılma çalışmaları yapılmaktadır. Bu husus değerli olmakla birlikte millî ve manevî değerlerimizin korunması anlamında içerik temizlemede dikkatli davranılması ve abartılmaması gerektiğini de düşünmekteyiz.

Unutmak ve affetmek, birleştirici ve yapıcı olmak zaten millî değerlerimizin özünü oluşturmaktadır. Ders kitaplarında tarihî gerçekleri göstermemek ya da kısmen engel olmak tehlikesine karşı da uyanık olunmalıdır. Ermeni iddialarının yolunu açmak ve refleksleri yok etmek için zaman zaman kampanyaların yapıldığı da herkesin bildiği bir gerçektir. Temel öğretimde konunun ele alınması ve öğretmenlerin gereken hassasiyeti göstermesi şüphesiz büyük değer taşımaktadır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve ATASE Arşivi belgelerine dayanan tam metin transkript eserlerden ve dönemin Türk basınında yer alan haberlerden sadeleştirmeler yapılarak ders kitaplarına konulması, yine Azerbaycan'da yaşanan ve devam eden dramın boyutlarının aktarılması önemlidir. Ermeni iddialarının doğruluğu konusunda tarihî hadiseleri çarpıtarak ve iftira ederek kamuoyu yapanlar maalesef kısmen de olsa başarılı olmakta ve buna çok az da olsa millî tarih terbiyesi ve bilincinden yoksun bir kısım vatandaşlarımız alet olabilmektedir. Bunu

etkiszileştirmenin yolu devlet ve milletimizin bekasını yakından ilgilendiren ve temel meselelerden olan Türk-Ermeni ilişkileri konusunun, olması gerektiği kadar detaylarıyla ve doğru yöntemle öğretilmesinden geçmektedir.

Ders ve çalışma kitaplarındaki içerik öncelikle alanla ilgili akademisyenlere incelenmelidir. Daha sonra ise Talim ve Terbiye Kurulu tarafından kitap inceleme komisyonu panelistlerine incelenmelidir. Zira Talim Terbiye Kurulu'nun bütün çabalarına rağmen incelenen ders ve çalışma kitabında da görüldüğü üzere bilimsel ve etik hatalara geçit verildiği görülebilmektedir.

Kaynakça*

- Ders Kitaplarının İncelenmesinde, Değerlendirmeye Esas Olacak Olan Kriterler.* 14.01.2013. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. [Kriterler]
- Erim, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*. C.I. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi (8.Sınıf) Taslak Ders Kitaplarını İnceleme, Değerlendirme Ölçütleri ve Puantajı.* [Puantaj]
- Küçükahmet, L. (2011). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Programı*. Ankara: MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Resmî Gazete. (12 Eylül 2012). *Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*. Sayı: 28409. [Yönetmelik]
- Ürküt, M. (2013). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8 Ders Kitabı* (Editör: Sevtap Gamsız). İstanbul: Netbil Basım ve Yayıncılık A.Ş. [DK]
- Ürküt, M. (2013). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük 8 Öğrenci Çalışma Kitabı* (Editör: Sevtap Gamsız). İstanbul: Netbil Basım ve Yayıncılık A.Ş. [ÇK]

* Köşeli parantez içerisine verilen kısaltmalar metin içinde kullanılan atıflarda kullanılmıştır.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Güven, C. (2016). Ortaokul Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Ders ve Çalışma Kitaplarında Türk-Ermeni İlişkileri, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), s.563-582.